

Vyhlásenie k diskusiám o komunizme

Ako príslušníci vedeckej komunity na Slovensku vyjadrujeme podporu názoru, že treba vytvoriť inštitúciu pre dokumentáciu zločinov komunizmu v našej krajine. Inštitúcia by mala byť nezávislá, zriadená zákonom. Chápeme komunizmus ako politický a sociálny experiment. Hypotéza, z ktorej vychádzal, bola vyvrcholením jedného zo smerov vývoja európskej kultúry, filozofického racionalizmu, podopreného pokrokom prírodných vied. Podľa nej rozvoj poznania dosiahol takej úrovne, že slepá hra sociálnych síl môže byť nahradená racionálnym riadením spoločnosti, spočívajúcim na vede. Experiment nevyšiel. Tým bola vyvrátená hypotéza, ktorú testoval. Veda vie primálo o povahe človeka a spoločnosti. Potvrdilo sa, že metóda skúšania, pokusov a opráv, súťaže politických, ekonomických a ideových alternatív v rámci pravidiel, vymedzených a kontrolovaných právnym štátom, zatiaľ jediná funguje a umožňuje zlepšovanie ľudského údely.

Tragédia komunizmu, tragédia tých, čo boli komunizmom postihnutí, ale aj tých, ktorí na komunizmus verili, je v tom, že pokus o vybudovanie "vedecky riadenej" spoločnosti mal v praxi podobu totalitného systému. Vyžiadali si vo svete 85 miliónov obetí na ľudských životoch. V Československu bolo v mene komunistických ideálov popravených 238 občanov, iným spôsobom pripravených o život temer 10 tisíc, na dlhoročné väzenie a do pracovných táborov odsúdených 217 tisíc občanov. Státisíce ľudí nemali možnosť rozvinúť svoj talent a schopnosti v práci, pre akú mali predpoklady. Súhlasíme s hypotézou o príčine poklesu priemernej dĺžky života, ktorý demografi zaznamenali za posledných dvadsať rokov komunizmu v Československu a ktorý sa selektívne týkal mužov vo veku medzi štyridsiatkou a šesťdesiatkou života. Prihovárame sa za testovanie tejto hypotézy. Podľa nej tento demografický fakt bol vyjadrením osobných tragédií mužov v rozkvetení síl, ktorí po "normalizačných" čistkách sa nemohli realizovať vo svojom povolání. Predčasne mreli v dôsledku stresu a frustrácií. Boli to vlastne pomalé masové popravy. Komunizmus vyčerpal do dna hmotný i duchovný kapitál krajiny. Bieda nášho prvého postkomunistického desaťročia, i desaťročí, čo sú pred nami, je dôsledkom tohoto spľundrovania. Smutným dedičstvom komunizmu je zničenie právneho vedomia. Ako u politických elít, tak u občanov vo všeobecnosti. Neúcta k zákonu, právna negramotnosť a anómia, skorumpovanie polície a súdov budú dlho sťažovať konštituovanie Slovenskej republiky do podoby právneho štátu. Sme štátom, v ktorom právo funguje nedokonale, polovičato - infralegalistickou demokraciou.

Zločiny komunizmu boli zločiny proti ľudskosti, tak ako boli zločiny nacizmu. Bez ohľadu na tvrdenie, že hádam niekedy boli robené v mene úsilia o novú, vyššiu, "vedeckú" ľudskosť. Za tieto zločiny nesie zodpovednosť Leninov monštruózný vynález, komunistická strana. Členmi strany boli rozmanití ľudia, od idealistov a naivkov cez pragmatikov po oportunistov. Stanovy strany, odvolávajúce sa na absurdný pojem demokratického centralizmu, viazali každého člena osobnou zodpovednosťou za stranícke uznesenia. Napriek tomu nemožno za zločiny komunizmu robiť právne zodpovednými konkrétnych ľudí, ktorí boli členmi strany. To sa dá odvodiť z rozboru komunistického experimentu: nehumánnosť totalitného systému je v tom, že jeho inštitúcie zotročujú ľudí; no potom úmerne tomu, ako likvidujú osobnú slobodu, odoberajú jedincovi svojprávnosť a zodpovednosť. Využíva sa pri tom evolučný fakt, že človek je bojazlivým, vystrašeným živočíchom. Toto konštatovanie nie je v rozpore s presvedčením, že jedným z prvých právnych aktov po Implózii malo byť súdne potrestanie tých, ktorí za komunizmu boli pri moci a pritom porušovali zákony. Hlavný záver z prvej lekcie komunizmu je však iný: ustanovujúcim právnym aktom postkomunizmu, fundamentom na ktorom malo začať budovanie právneho štátu, malo byť vyhlásenie komunistickej strany za zločineckú organizáciu a jej zákaz. Tak, ako sa stalo po páde nacizmu s nacistickou stranou. Zákon mal aj pre budúcnosť nepripustiť vytvorenie nijakej strany, čo by sa hlásila k dedičstvu komunizmu. Ak demokracia dovoľuje existenciu strán, v

ktorých je osobná sloboda mrzačená leninoidnými princípmi organizácie a tým jedinci oberaní o súdnosť a zodpovednosť, ohrozuje vlastnú existenciu.

Komunistická éra viac či menej mravne poškodila každého človeka, ktorý v nej žil. Morálnej viny, a morálnej zodpovednosti, nikoho nezbavila. Bolo a je osobnou, priam intímnu, vecou každého z bývalých členov komunistickej strany, mužov i žien, vecou inteligencie, statočnosti, svedomia, schopnosti pokánia, ako sa so svojim členstvom vyrovnali. Aj človek s najlepšími úmyslami si musí byť vedomý toho, že bol členom organizácie, ktorá nesie vinu za bezprecedentné zločiny. Bolo by zlomyseľné žiadať, aby ktokoľvek z nich predvádzal svoje pokánie na verejnosti. Len škodoradostní cynici by radi nútili bývalých straníkov nosiť doživotné Kainovo znamenie. Malo by prestať delenie občanov na tých, čo boli v strane a na tých, ktorých táto kliatba obišla - ľudí treba posudzovať podľa ich dnešných činov. Je však v rozpore so zdravým rozumom (ak za jeho súčasť považujeme uznávanie hodnôt európskej kultúry), keď niektorí z bývalých členov strany sa svojím členstvom verejne hrdia, svoje členstvo v strane ospravedlňujú a zločiny komunizmu ignorujú alebo bagatelizujú. Takéto stanoviská diskreditujú pred svetom nie iba ich hlásateľov. Diskreditujú nás všetkých, pokiaľ sa dokážeme na túto nehanebnosť bez odsúdenia prizerať.

Vo vede ani najnevďarenejší pokus nebol zbytočným, ak sa podrobí dôkladnému rozboru. Pokus sa viac nezopakuje a hypotéza, ktorú vyvrátil, sa nahradí lepšou. Boli sme pokusnými králikmi v pokuse o uskutočnenie vznešenej utópie, ktorého výsledkom však bolo nezmerané utrpenie stámmiliónov ľudí. Konkrétna analýza toho, čo sa u nás za komunizmu udialo, zabráni tomu, aby sa tie isté chyby neopakovali a urobí z nich výstrahu.

Traumatizujúci stav, v akom sa súčasné Slovensko nachádza, potvrdzuje, ako je táto analýza, ba i prosté dávanie na verejnú známosť toho, čo už dávno malo kľať oči, naliehavá. Ba viac: je bezpodmienečne nutná. Podľa vyjadrenia ministra spravodlivosti SR sme jedinou postkomunistickou krajinou, ktorá ústav pre dokumentáciu zločinov komunizmu - a my dodávame, aj pre jeho výskum - doteraz nemala. To, že sa proti jeho zriadeniu stavajú u nás ľudia, ktorí sa podieľajú na politickej moci, dokazuje, že Slovensko ho potrebuje viac než iné krajiny.

Ladislav Kováč, biológ

Ján Bakoš, historik umenia

Norbert Frištacký, informatik

Soňa Kovačevičová, etnografka

Tatiana Štefanovičová, archeologička